

Найактуальніше

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

26 червня 2014 р. відбулося засідання Загальних зборів Національної академії аграрних наук України.

У роботі Загальних зборів взяли участь: **І.О. Швайка** — Міністр аграрної політики та продовольства України.

На Загальних зборах:

1. Заслухано доповідь Президента Академії академіка НААН **В.Ф. Петриченка** «Про підсумки діяльності Національної академії аграрних наук України за 2013 рік та основні завдання на перспективу».

2. Заслухано інформацію першого віце-президента Академії академіка НААН **І.В. Гриника** «Про фінансове забезпечення та використання коштів у 2013 році в системі Національної академії аграрних наук України».

3. Розглянуто інші питання.

Виступили академіки НААН: **А.О. Бабич, М.Д. Безуглий, А.Л. Бойко, С.Ю. Булигін, Я.М. Гадзало, А.М. Головка, В.О. Головка, І.В. Гриник, А.С. Даниленко, М.Ф. Кропивко, М.Д. Мельничук, Б.Я. Панасюк, Б.С. Прістер, В.С. Циков, В.В. Юрчишин**; члени-кореспонденти НААН: **В.І. Кравчук, М.Г. Лобас, В.П. Рябокони, А.М. Третяк**.

ПРО ПІДСУМКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ ЗА 2013 РІК ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НА ПЕРСПЕКТИВУ

*Доповідь Президента НААН, академіка НААН **В.Ф.Петриченка** на засіданні
Загальних зборів НААН 26 червня 2014 р.*

На сьогодні Академія є потужним, складним організмом, що стоїть на сторожі національних інтересів держави, і навіть в умовах хронічного недофінансування її наукова продукція (сорти та гібриди, насіння, технології, ветеринарні препарати) є конкурентоспроможною за багатьма позиціями, забезпечує провідні позиції України на світовому аграрному ринку, є одним з основних джерел надходження валютних ресурсів від експорту своєї продукції.

Академія також відіграє важливу науково-організаційну роль у світовому науковому співтоваристві. На теперішній час ми є засновниками Союзу Європейських академії прикладних наук у галузі сільського господарства. НААН

гідно представлена в десятках міжнародних наукових інституцій, серед яких — Міжнародний союз ґрунтознавців, Міжнародний центр по селекції пшениці і кукурудзи та ін.

Ученим НААН вдається утримувати лідируючі позиції в насінництві озимих (75% посівних площ в Україні зайняті сортами НААН), круп'яних культур (94%), племінній справі (племінне поголів'я великої рогатої худоби — 90%, свиней — 72%) попри засилля іноземних технологій, селекційного та племінного матеріалу, поданих на ринок України транснаціональними компаніями.

Виконання основних наукових функцій у 2013 р. Президія Академії здійснювала

в рамках 44-х програм через 6 галузевих відділень, що об'єднували 45 наукових установ, у яких працювало 4769 науковців, з них 380 — доктори і 1704 — кандидати наук.

За результатами роботи **Відділення землеробства, меліорації та механізації** в рамках 11-ти програм наукових досліджень розроблено:

- наукові засади розвитку державної системи інформаційного забезпечення належного стану та раціонального використання ґрунтових ресурсів країни;
- карти ресурсного потенціалу продуктивності за основними сільськогосподарськими культурами зон Степу, Лісостепу та Полісся;
- техніко-технологічне забезпечення сталого розвитку меліорації та управління водогосподарсько-меліоративними комплексами;
- системи землеробства і виробництва сільськогосподарської продукції в умовах зміни клімату та на радіоактивно забруднених територіях;
- концепцію розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового виробництва і технічного сервісу сільськогосподарської техніки.

Водночас окремі питання залишаються недослідженими. Це стосується розроблення нових систем землеробства та агротехнологій, адаптованих до конкретних ґрунтово-кліматичних умов, які здатні послабити негативний вплив природних аномалій. Необхідно переглянути межі ефективної адаптації сільського господарства до особливостей вологозабезпечення у степовій і лісостеповій зонах, на Поліссі, враховуючи структуру посівного клину і розвиток тваринництва.

У звітному році розроблено проект Концепції розвитку моніторингу земель в Україні та проект Методики моніторингу ґрунтів, які подано до Міністерства екології і природних ресурсів України. Підготовлено до розгляду науково-експертною радою Міністерства аграрної політики та продовольства України з подальшою реєстрацією у Верховній Раді України проект Національної програми охорони ґрунтів в Україні.

Щодо технічного забезпечення агропромислового комплексу мобільними енергосадами та іншою складною технікою 3–4 покоління, то аграрна наука не в змозі робити все самостійно, оскільки це не тільки її завдання. Таке питання слід вирішувати на державному рівні, зокрема

треба внести зміни до Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу».

Потребує негайного розв'язання і проблема охорони, раціонального використання та збереження земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, для чого Академія вкотре запропонувала відновити функціонування у своїй мережі Інституту землеустрою. Сподіваємося, що вже найближчим часом це питання нарешті буде позитивно вирішене.

Відділення рослинництва здійснювало координацію роботи з виконання 16-ти програм наукових досліджень. У рамках однієї з цих програм Національний генетичний банк рослин України поповнився майже 5-ма тисячами нових надходжень генофонду.

За комплекс наукових робіт з формування, зберігання та використання генофонду рослин колективу науковців Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.

У галузі рослинництва науковцями було:

- створено 180 нових сортів і гібридів, зокрема 25 гібридів кукурудзи, 25 сортів плодкових і ягідних культур, 20 сортів пшениці озимої, 13 сортів кормових культур, 10 гібридів соняшнику і перший вітчизняний гібрид ріпаку озимого Паралакс з потенційною врожайністю насіння 5,5–6,0 т/га. Розроблено сортові технології вирощування нових сортів і гібридів;
- обґрунтовано системи утримання інтенсивних садів і технології тривалого зберігання плодів яблук та груш;
- розроблено моделі культурних пасовищ для молочних корів.

Загалом у структурі Державного реєстру сортів рослин для поширення в Україні на 2014 рік 34% (за кількістю) становлять сорти і гібриди селекції наукових установ НААН (2595 одиниць).

Слід також відзначити, що в Україні основні площі посівів зернових колосових (озимих і ярих), круп'яних, кормових культур та сої зайняті сортами саме селекції НААН. При цьому площі посівів кукурудзи, соняшнику, овочевих культур, ріпаку озимого, буряків цукрових зайняті переважно іноземними сортами і гібридами.

Для успішного протистояння експансії іноземних компаній та підтримки вітчизняних виробників насіння пропонуємо:

- внести зміни до законів України «Про насіння і садивний матеріал» та «Про охорону прав на сорти рослин»;

- посилити співпрацю з міжнародними сінницькими організаціями ISF, ISTA та UPOV.

Доцільним вважаємо розширення наукових досліджень з питань біотехнології, розроблення спільних з іноземними компаніями (Монсанто, Піонер-Дюпон) програм з використанням ГМ-конструкцій для створення вітчизняних гібридів сільськогосподарських культур.

Науковцями Відділення зоотехнії в результаті виконання 11-ти програм наукових досліджень розроблено методологію адаптації нових вітчизняних норм годівлі високопродуктивних сільськогосподарських тварин до сучасних світових положень з нормованої годівлі.

Генофонд вітчизняного тваринництва збагатився новими конкурентоспроможними породами овець та яєчних курей, зональними внутрішньопородними типами молочної худоби та коней.

Для забезпечення прискореного розвитку підгалузі молочного скотарства країни Академією укладено Меморандум про співпрацю з Асоціацією виробників молока, яким передбачено спільну участь у формуванні і реалізації стратегії розвитку молочного скотарства країни.

Найближчим часом Відділенню слід спрямувати роботу на дієвішу співпрацю з Департаментом тваринництва Мінагрополітики України з питань адаптації галузі тваринництва та її продукції до вимог Європейського Союзу. Необхідно розробити проект «Програми розвитку промислового тваринництва на період до 2020 р.», внести корективи до Програми «Відроджене скотарство», зміни до Закону «Про племінну справу у тваринництві» та інших нормативних актів з селекції тваринництва.

Відділенням ветеринарної медицини за 2013 р. одержано 62 засоби для профілактики та лікування захворювань сільськогосподарських тварин; новизну наукових розробок підтверджено 38-ма патентами України.

На виконання умов Імплементаційної Угоди між Міністерством оборони США та Україною реалізується Програма зменшення біологічної загрози в Україні. На базі Інституту ветеринарної медицини НААН побудовано і введено в експлуатацію Науково-дослідний навчальний центр діагностики хвороб тварин.

Проте залишаються невирішеними питання діагностики та профілактики особливо небезпечних хвороб, зокрема спільних для людини і тварин, що завдають значних економічних збитків і є наслідком відсутності достатньої

кількості національних референс-лабораторій (нині в Україні є лише 4 лабораторії рівня BSL-2).

Існує нагальна потреба в розробленні імпортозаміщуваних засобів захисту тварин та вдосконаленні процедури їх подальшої реєстрації.

Крім того, нам потрібно ефективно використати запропоновану США допомогу в сумі 80 млн дол. для потреб ветеринарної медицини, з них 25 млн — для будівництва в Національному науковому центрі «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» референс-лабораторії 3-го рівня захисту (BSL-3) та подальшої модернізації лабораторій Інституту ветеринарної медицини НААН. Це дасть можливість проводити наукові дослідження з використанням збудників особливо небезпечних захворювань, конструювати специфічні біопрепарати, самостійно (без допомоги країн Європейського союзу та Російської Федерації) здійснювати діагностику.

За участю науковців **Відділення аграрної економіки і продовольства** у звітному році було розроблено 27 проектів законів України, 21 постанову Кабінету Міністрів України, 6 указів Президента України. Серед основних розробок — Стратегія розвитку аграрного сектору економіки до 2020 року, затверджена розпорядженням КМУ (№ 806-р від 17 жовтня 2013 р.), Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» тощо.

Також у звітному році розроблено:

- теоретико-методологічні засади розвитку підприємництва та кооперації;
- інституціональну теорію бухгалтерського обліку, що забезпечує гармонізацію вітчизняної інформаційної системи;
- методику стратегічної, середньострокової та поточної підготовки до залучення при євроінтеграції інвестицій через капіталізацію активів.

Серед невирішених питань залишається питання завершення земельної реформи. Нині буде презентовано наукову доповідь «Концепція розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій».

Є запитання щодо наукового забезпечення процесу вирішення конфлікту інтересів великого бізнесу і розвитку села. Економістам варто обґрунтувати селюотримувальний поворот у розвитку аграрного бізнесу, щоб він був виразно прописаний у Законі України «Про сільське господарство і сільський розвиток».

Слід зазначити, що, за розрахунками вче-

них Відділення, за умови асоціації України з країнами ЄС у 2015 р. загальна сума приросту грошових надходжень від переорієнтації експорту сільськогосподарської продукції у формі сировини на високотехнологічну продукцію її переробки може становити близько 40 млрд грн.

Відділенням наукового забезпечення інноваційного розвитку розроблено Концептуальні засади і Модель науково-технічного та інноваційно-інвестиційного розвитку Академії. Ними визначено ключові положення реорганізації системи наукових досліджень та мережі експериментально-виробничої бази Академії. Ці документи пройшли широке обговорення в науковій спільноті і схвалені рішенням Загальних зборів та Президії НААН. Для реалізації Моделі утворено Координаційний і 7 зональних науково-інноваційних центрів. Відпрацьовується нормативно-методична база їх функціонування, формується інфраструктура трансферу технологій, на часі підготовка спеціалістів з інноваційної діяльності.

На базі Північного (м. Суми) та Центрального (м. Кіровоград) науково-інноваційних центрів розпочато створення підприємницької інфраструктури для реалізації пілотних інноваційно-інвестиційних проектів, що дасть можливість використовувати відповідну науково-експериментальну базу для інтенсифікації впровадження на конкурентних засадах затребуваних агропромисловим виробництвом наукових розробок.

Для поліпшення діяльності установ Академії з питань трансферу технологій вважаємо за доцільне створити ринково адаптовану конкурентоспроможну інноваційну інфраструктуру, що передбачає програмно-цільовий принцип управління науково-виробничими ресурсами та прозорість їх господарсько-фінансової діяльності.

Слід відзначити, що проведений аналіз результативності виконання науково-дослідних робіт та діяльності ДПДГ Академії у звітному році дає можливість зважено підійти до визначення «Пріоритетних завдань аграрної науки на 2016–2020 роки», затверджених постановою Президії і винесених на розгляд Загальних зборів. Тому прошу розглянути і затвердити цей документ, схвалення якого стане «дорожньою картою» Академії на наступний 5-річний період. Його планування ми розпочнемо вже найближчим часом.

Водночас слід посилити роботу з визна-

чення та формування планів прикладних досліджень з метою ефективнішого наукового та інноваційного забезпечення наукомісткими розробками аграрної галузі, тим більше, що дедалі гостріше відчувається тиск конкурентних нам іноземних компаній.

Показовою у цьому є динаміка цін на насіння соняшнику та кукурудзи іноземної селекції. Так, ціна 1 т насіння гібридів кукурудзи становила у 2000 р. близько 2 тис. доларів США, 2013 р. — 7 тис. доларів США. Щойно Академія втратила ринок насіння кукурудзи, ціна імпортного насіння одразу ж збільшилася в 3,5 раза.

Така ж тенденція спостерігалася з імпортним насінням соняшнику, ціна на яке за цей самий період зросла в 4 рази.

З огляду на обмеженість державних ресурсів для фінансування Академії та невтішну тенденцію до його щорічного скорочення ми маємо серйозно розглянути можливість використання внутрішніх резервів фінансового забезпечення своєї наукової та інноваційної діяльності. Поки що ефективніший господарсько-фінансовий діяльності перешкоджає брак обігових коштів, відсутність капітальних вкладень та неможливість доступу до довгострокових кредитних ресурсів.

Цим з-поміж інших причин у звітному році була зумовлена актуальність роботи зі скасування Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.02.2012 р. № 113-р щодо передачі в оренду цілісних майнових комплексів 27-ми державних підприємств Академії, які не можуть бути об'єктами оренди через низку різночитань чинного законодавства. Підтвердженням цього є нещодавнє позитивне вирішення зазначеного питання на користь Академії, за що хочу подякувати Міністру аграрної політики та продовольства України І.О. Швайці.

Світовий досвід показує, що подальший розвиток НААН потребує мобілізації внутрішніх ресурсів, передусім завдяки запровадженню нових підходів до організації наукового процесу та використання земель НААН. Лише зі зростанням ефективності експериментальної бази та збільшенням фінансових надходжень від її діяльності ми зможемо підвищити рівень фінансового забезпечення науки для модернізації матеріально-технічної бази Академії, закупівлі сучасного лабораторного устаткування та посилення соціальної захищеності науковців.

Зауважимо, що Президія НААН має аргу-

менти на користь такого сценарію розвитку. Прикладом може слугувати розроблена Академією у 2011 р. галузева програма «Зерно України — 2015».

Ще 3 роки тому ніхто не вірив, що Україна може виробляти не те, що 60 млн т, а навіть 80 млн т зерна. Проте наші насінництво, технології, адаптовані до зміни клімату, економічні стимули зробили свою справу. Маємо понад 60 млн т зерна вже в 2013 р.

Додатковою гарантією успіху на цій ниві буде нещодавнє приєднання України до міжнародних схем сертифікації насіння зернових культур, кукурудзи, сорго. У звітному році Академія спільно з Міністерством аграрної політики та продовольства України подала до Єврокомісії із сертифікації заявку на схему сортової сертифікації олійних культур. Європейська комісія розгляне подані Україною документи на найближчому засіданні 12–13 липня 2014 р.

Потенційно Україна має можливості збільшити експорт аграрної продукції до 20,5 млрд доларів США.

Для досягнення цієї мети НААН готова забезпечувати аграрну галузь України новітнім насінням, племінною худобою, новими технологіями.

Нами підготовлено проект Закону України «Про особливості діяльності професійно-громадських об'єднань в агропродовольчій сфері». Без цієї громадської інституції неможливо долати корупцію та запобігати ухваленню проблемних для галузі законів.

Нині гостро постала проблема щодо забезпечення великим аграрним бізнесом (агрохолдингами) розвитку села. Для її розв'язання Академія пропонує започаткувати в аграрній політиці селоутворювальний вектор подальшого розвитку бізнесу. Цим зумовлено внесення до порядку денного наших зборів наукової доповіді «Концепція розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій».

Провідне місце в реформуванні належить вирішенню питання кадрового забезпечення аграрної науки. Сучасні вимоги, які висуваються перед аграрною наукою, потребують ефективного формування наукового потенціалу установ Академії. Наголошу лише на одному кричущому факті: через недостатню забезпеченість установ Академії докторами наук з відповідних спеціальностей у звітному році кількість спецрад з атестації докторських дисертацій скоротилася з 24 до 16, тоді як

перелік спеціальностей, за якими радам надається право проводити захист дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук було зменшено з 42 до 32.

У найближчій перспективі такий стан речей негативно позначиться не лише на результативності наукових досліджень, а й на успішності інтеграції у світовий науковий простір, поширенні практики членства у європейських та світових асоціаціях, на підвищенні рівня цитування публікацій науковців НААН. Для вирішення останнього у звітному році Президією НААН засновано нове фахове англomовне видання Академії, з першим номером якого можна ознайомитися вже сьогодні. На порядку денному — посилення роботи з включення видань Академії до наукометричних баз даних.

Шановні члени Академії і всі присутні, хочу запевнити вас, що, на глибоке переконання Президії Академії, наша наукова спільнота здатна прийняти виклик сьогодення та забезпечити науковий супровід розвитку агропромислового комплексу України для найефективнішого вирішення державних завдань стимулювання розвитку громадського суспільства і бізнесу з метою поліпшення добробуту українців та благополуччя нації загалом.

Варто наголосити, що навіть у часи революційних змін і втрати наукової мережі на окупованих землях Криму, в умовах рейдерського зазіхання на власність Академії ми маємо демонструвати високі моральні принципи і риси, які мають слугувати основою для етичного виховання молодих науковців. Проблема особистої відповідальності вченого набула особливого значення, чим зумовлена доцільність обговорення на наших зборах і питання етичного кодексу вченого. Порушення етики в будь-які часи ставить під загрозу передусім авторитет науки та довіру суспільства до вчених.

Наука має бути поза політикою. Ми повинні навчитися розв'язувати проблеми колегіально та публічно і передусім знаходити спільну мову у власному середовищі на таких зібраннях, як сьогоднішнє. Якщо ж рішення Загальних зборів і Президії Академії стануть предметом судових справ, постає закономірне запитання: що є причиною цього?

Щоб бути об'єктивним, хочу зазначити, що переважна частина нашої наукової спільноти з честю і гідністю прийняла виклики політичного та суспільного життя, які постали в лютому–травні 2014 р. Навіть в умовах військових дій у Донецькій та Луганській областях науководослідні установи та державні підприємства

дослідні господарства Академії забезпечили успішне проведення весняно-польових робіт у своїй мережі, а також надали науково-консультаційні послуги іншим суб'єктам господарювання в повному обсязі і на високому науково-методичному рівні.

Слід також зауважити, що окупація АР Крим призвела до фактичної втрати на невизначений період наукового потенціалу Нікітського ботанічного саду — Національного наукового центру, Національного інституту винограду і вина «Магарач», Інституту сільського господарства Криму НААН та відповідної важливої для степової зони України наукової тематики, яку виконували зазначені установи. З метою збереження основних наукових напрямів досліджень, що здійснювалися установами цього регіону, слід терміново скоригувати наукову тематику інших установ Академії, попередньо узгодивши обсяги їх фінансового та кадрового забезпечення.

Водночас, враховуючи соціальну значущість забезпечення політичних, національно-культурних та інших потреб громадян України, які вимушено залишили тимчасово окуповану територію АР Крим, Національна академія аграрних наук України надала новоствореному державному підприємству «Кримський дім» (схваленому розпорядженням КМУ від 16 травня 2014 р. № 454-р) для розміщення своєї будівлі за адресою: вул. Суворова, 9, яку нарешті після тривалих судових позовів було повернуто у власність Академії, що є символічним.

Тарас Шевченко писав: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля». Переконали, що у нашій науковій спільноті достатньо і сили, і волі, щоб не лише зміцнити фундамент Академії, відновити пошкоджене чи навіть зруйноване, а й побудувати нове, сучасне і прогресивне середовище, комфортне та ефективне для всіх її членів.